

Кримінальне право України (Загальна частина)

У підручнику «Кримінальне право України (Загальна частина)» подано матеріал за двадцятьма двома темами, що містять основні теоретичні засади, дефініції ключових термінів, а також схеми, які можуть бути використані під час підготовки до практичних занять та самостійного опрацювання матеріалу з освітнього компонента «Кримінальне право».

Пропоноване видання призначене для здобувачів закладів вищої освіти юридичного профілю, а також для ад'юнктів, викладачів і науковців, які вивчають або викладають кримінальне право.

Зміст

<i>Із студенського гумору</i>	9
Передмова	10
Розділ 1 Загальні положення кримінального права України	12
1.1. Кримінальне право: поняття, предмет, метод і система	12
1.2. Функції та завдання кримінального права і способи кримінально-правового регулювання	19
1.3. Принципи кримінального права	23
<i>Схеми до розділу 1</i>	27
Розділ 2 Кримінальна відповідальність, її підстави і механізм кримінально-правового регулювання	31
2.1. Значення кримінально-правової норми в механізмі кримінально-правового регулювання	31
2.2. Кримінальна відповідальність в механізмі кримінально-правового регулювання	34
2.3. Структура Кримінального кодексу України	36
2.4. Чинність закону про кримінальну відповідальність у часі і просторі	40
2.5. Тлумачення закону про кримінальну відповідальність	46
<i>Схеми до розділу 2</i>	49
Розділ 3 Поняття кримінального правопорушення та його класифікація	54
3.1. Поняття кримінального правопорушення	54
3.2. Ознаки кримінального правопорушення	58
3.3. Класифікація кримінальних правопорушень	62
3.4. Відмінність кримінальних правопорушень від інших правопорушень	64
<i>Схеми до розділу 3</i>	67
Розділ 4 Склад та кваліфікація кримінального правопорушення	68
4.1. Поняття і значення складу кримінального правопорушення	68

4.2. Елементи і ознаки складу кримінального правопорушення	72
4.3. Види складів кримінальних правопорушень	77
4.4. Кваліфікація кримінального правопорушення	80
<i>Схеми до розділу 4</i>	<i>104</i>
Розділ 5 Об'єкт і предмет кримінального правопорушення	108
5.1. Поняття, зміст і значення об'єкта кримінального правопорушення	108
5.2. Класифікація об'єктів кримінального правопорушення	115
5.3. Предмет кримінального правопорушення	122
5.4. Соціальний зв'язок між суб'єктами (учасниками) суспільних відносин	126
<i>Схеми до розділу 5</i>	<i>129</i>
Розділ 6 Об'єктивна сторона кримінального правопорушення	133
6.1. Поняття об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення і її значення	133
6.2. Поняття злочинного і протиправного діяння	139
6.3. Суспільно небезпечні наслідки	147
6.4. Причинний зв'язок між діянням і суспільно небезпечними наслідками	152
6.5. Інші ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	156
<i>Схеми до розділу 6</i>	<i>161</i>
Розділ 7 Суб'єкт кримінального правопорушення	164
7.1. Поняття та ознаки суб'єкта кримінального правопорушення	164
7.2. Обмежена осудність	166
7.3. Суб'єкт кримінального правопорушення і особистість особи, яка вчинила кримінальне правопорушення	168
7.4. Спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення	170
<i>Схеми до розділу 7</i>	<i>175</i>
Розділ 8 Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення	177
8.1. Поняття та ознаки суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення	177
8.2. Поняття вини, її значення і особливі характеристики	181

8.3. Форми вини	186
8.4. Поняття і види необережності	191
8.5. Мотив та мета кримінального правопорушення	198
8.6. Помилка та її кримінально-правове значення	201
<i>Схеми до розділу 8</i>	<i>208</i>
Розділ 9 Стадії вчинення кримінального правопорушення	211
9.1. Поняття і види стадій кримінального правопорушення	211
9.2. Незакінчене кримінальне правопорушення та його види	216
9.3. Добровільна відмова від кримінального правопорушення	222
<i>Схеми до розділу 9</i>	<i>226</i>
Розділ 10 Співучасть у кримінальному правопорушенні	230
10.1. Поняття співучасті у вчиненні кримінального правопорушення	230
10.2. Види співучасників	234
10.3. Форми співучасті	243
10.4. Відповідальність співучасників	246
10.5. Спеціальні питання відповідальності за співучасть у кримінальному правопорушенні	248
10.6. Причетність до кримінального правопорушення	251
<i>Схеми до розділу 10</i>	<i>254</i>
Розділ 11 Множинність кримінальних правопорушень	257
11.1. Множинність кримінальних правопорушень і її відмінність від одиничного кримінального правопорушення	257
11.2. Сукупність кримінальних правопорушень	263
11.3. Повторність кримінальних правопорушень	269
11.4. Рецидив кримінальних правопорушень	273
<i>Схеми до розділу 11</i>	<i>277</i>
Розділ 12 Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння	279
12.1. Поняття, види і природа обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння	279
12.2. Необхідна оборона	281
12.3. Затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення	288

12.4. Крайня необхідність	293
12.5. Фізичний або психічний примус	298
12.6. Виконання наказу або розпорядження	299
12.7. Діяння, пов'язані з ризиком (виправданий ризик)	302
12.8. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи або злочинної організації	305
12.9. Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України	306
<i>Схеми до розділу 12</i>	<i>310</i>
Розділ 13 Звільнення від кримінальної відповідальності	318
13.1. Поняття та види інституту звільнення від кримінальної відповідальності	318
13.2. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям	321
13.3. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	323
13.4. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки	324
13.5. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку зі зміною обставин	325
13.6. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності	326
<i>Схеми до розділу 13</i>	<i>331</i>
Розділ 14 Покарання, його ознаки, система і види	334
14.1. Поняття покарання	334
14.2. Мета покарання	337
<i>Схеми до розділу 14</i>	<i>342</i>
Розділ 15 Система і види покарань	344
15.1. Поняття системи покарань	344
15.2. Основні покарання	347
15.3. Додаткові покарання	354
15.4. Покарання, що можуть призначатися і як основні, і як додаткові	356
<i>Схеми до розділу 15</i>	<i>361</i>

Розділ 16 Призначення покарання	363
16.1. Загальні принципи призначення покарання	363
16.2. Загальні засади призначення покарання	368
16.3. Обставини, що пом'якшують покарання, та обставини, що обтяжують покарання	371
16.4. Призначення покарання за незакінчене кримінальне правопорушення та за кримінальне правопорушення, вчинене у співучасті	376
16.5. Призначення більш м'якого покарання, ніж це передбачено законом	380
16.6. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень	382
16.7. Призначення покарання за сукупністю вироків	386
16.8. Правила складання покарань та зарахування строку попереднього ув'язнення	389
<i>Схеми до розділу 16</i>	392

Розділ 17 Звільнення від покарання та його відбування	396
17.1. Поняття і види звільнення від покарання	396
17.2. Звільнення від покарання у зв'язку з втратою суб'єктом кримінального правопорушення суспільної небезпечності	398
17.3. Звільнення від відбування покарання з випробуванням	399
17.4. Звільнення від відбування покарання з випробуванням вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років	402
17.5. Звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку	403
17.6. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання	406
17.7. Заміна невідбутої частини покарання більш м'яким видом покарання	409
17.8. Звільнення від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років	412
17.9. Звільнення від відбування покарання за хворобою	414
17.10. Звільнення від покарання у зв'язку з амністією та помилуванням	416
<i>Схеми до розділу 17</i>	423

Розділ 18 Судимість	429
18.1. Поняття судимості	429
18.2. Погашення та зняття судимості	431
<i>Схеми до розділу 18</i>	<i>434</i>
Розділ 19 Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування. Обмежувальні заходи	436
19.1. Поняття, сутність і мета застосування заходів медичного характеру та примусового лікування	436
19.2. Примусові заходи медичного характеру	438
19.3. Примусове лікування	441
19.4. Обмежувальні заходи, що застосовуються до осіб, які вчинили домашнє насильство	441
<i>Схеми до розділу 19</i>	<i>444</i>
Розділ 20 Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб	447
20.1. Поняття і загальна характеристика примусових заходів кримінально-правового характеру	447
20.2. Підстави кримінальної відповідальності	449
<i>Схеми до розділу 20</i>	<i>456</i>
Розділ 21 Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх	459
21.1. Загальні положення	459
21.2. Види покарань для неповнолітніх та їх призначення	461
21.3. Особливості звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності	463
<i>Схеми до розділу 21</i>	<i>472</i>

Із студенського гумору

Дотепна відповідь

Професор приймає екзамен у студента. Він поспішає. Прагнучи прискорити складання екзамену, професор звертається до студента:

– Колего! Чи згодні Ви, щоб я поставив Вам лише одне запитання? Якщо відповідь буде правильною, я виставлю Вам позитивну оцінку.

Студент погоджується, і професор каже:

– Чи можете Ви відповісти на запитання, мій молодий друже, що таке право?

– Так. Але вибачте, шановний професоре. Ви порушили нашу угоду. Це вже друге запитання.

Що таке «екзамен»?

Професор запитує в першокурсника:

– Колего! Чи знаєте Ви, що таке екзамен?

– Звісно, вельмишановний професоре. Екзамен – це спокійна бесіда двох розумних людей, яка закінчується позитивною оцінкою в заліковій книжці.

– А якщо один із співрозмовників виявиться недостатньо розумним?

– Тоді, вельмишановний професоре, розумному співрозмовникові нічого не залишається, як взяти заліковку й покинути приміщення.

Передмова

Україна як суверенна держава має власну правову систему, що охоплює різні галузі, однією з яких є кримінальне право. Це одна з найважливіших галузей права, яка регулює поняття кримінального правопорушення, встановлює відповідальність за його вчинення та передбачає види й межі кримінальної відповідальності стосовно винних осіб, а також заходи кримінально-правового характеру відносно юридичних осіб.

Вивчення кримінального права є надзвичайно важливим в контексті забезпечення правопорядку та захисту громадянського суспільства, адже кримінальне право спрямоване на охорону та регулювання суспільних відносин, захист інтересів суспільства, держави й окремої особи, а також профілактику можливих кримінальних правопорушень. Вивчення кримінального права допомагає розробляти ефективні стратегії та механізми протидії злочинності, виявлення злочинців та притягнення їх до відповідальності.

Водночас кримінальне право постійно оновлюється та реформується з метою відповідності сучасним викликам і потребам суспільства. Особливо важливим є оновлення законодавства у зв'язку з воєнним станом або іншими кризовими ситуаціями. Такі нововведення дозволяють ефективно реагувати на нові виклики та забезпечувати права і безпеку громадян.

Метою освітнього компонента «Кримінальне право» є досягнення здобувачами сучасного конструктивного, фундаментального мислення та системи спеціальних знань стосовно теоретичних засад кримінального правопорушення, його складу, призначення покарання та кваліфікації окремих кримінальних правопорушень.

Пропонований підручник розроблено відповідно до робочих програм для підготовки фахівців освітнього рівня бакалавр зі спеціальностей «Право» та «Правоохоронна діяльність» Сумського

Передмова

державного університету й Полтавського університету економіки і торгівлі. Мета авторів полягає у формуванні в студентів теоретичних знань з кримінального права.

Підручник «Кримінальне право України (Загальна частина)» подає систематичне викладення положень загальної частини кримінального права. У ньому міститься аналіз двадцяти двох тем, що охоплюють основні теоретичні положення, норми дефініцій у кримінальному кодексі, принципи кримінального права та особливості призначення покарань. Розуміння цих аспектів є важливим для правової культури суспільства й побудови правової держави.

Видання розраховане на здобувачів вищої освіти юридичного профілю, ад'юнктів (аспірантів), викладачів та науковців, які цікавляться глибшим розумінням загальної частини кримінального права України.

Завідувач кафедри
кримінально-правових дисциплін та судочинства
Сумського державного університету,
доктор юридичних наук, доцент

Ольга БОНДАРЕНКО

Загальні положення кримінального права України

1.1. Кримінальне право: поняття, предмет, метод і система

У сучасній науковій юридичній літературі термін «кримінальне право» вживається в чотирьох значеннях, а саме:

- 1) як галузь законодавства;
- 2) як галузь права;
- 3) як профільна навчальна дисципліна в юридичних вищих навчальних закладах;
- 4) як галузь юридичної науки.

Кримінальне право як *галузь законодавства* становить собою систему норм, що видаються вищим органом державної влади — Верховною Радою України й окреслюють коло суспільно небезпечних діянь, що визнаються кримінальними правопорушеннями, види і розміри покарань за їх скоєння, а також інші кримінально-правові заходи впливу та підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

Як *галузь права* кримінальне право є більш широким (ніж кримінальне законодавство) поняттям, що охоплює всю сукупність кримінально-правових норм, висвітлених у законах та інших визнаних державою джерелах, що утворюють цілісність внаслідок якісної однорідності врегульованих ними суспільних відносин і єдиного методу регулювання. Монопольне положення Кримінального кодексу як офіційно визнаного джерела українського кримінального права, з одного боку, свідчить про те, що останнє здебільшого збігається з кримінальним законодавством, яке є, на наш погляд, єдино доступною формою його об'єктивності. З іншого боку, хоча поняття «система кримінального права» і «система кримінального

[Перейти на сайт →](#)